

Рецензия на книгата на: Стефка Петкова-Калева
„Феноменология на празното в езика и речта (върху материал от българския и руския език). Избрани трудове“. Шумен: УИ „Епископ Константин Преславски“, 2024. 177 с. ISBN 978-619-201-790-3 (print), ISBN 978-619-201-791-0 (online)

DOI: <https://doi.org/10.46687/ZSJX3294>

Знаковата същност на езика, функционирането му като семиотична система и средство за общуване са основополагащи постулати на съвременните науки за езика – лингвистиката и лингвосемиотиката. Фундаменталната им природа обуславя интереса към езиковите знакове, „конкретните същности“, основните езикови единици, според основоположника на съвременната лингвистика Фердинанд дьо Сосюр (Курс по обща лингвистика, Наука и изкуство, 1992 (1916), в тяхното единство от понятие и акустичен образ/“идея, съдържание и звуков образ“, означаемо и означаващо, план на изразяване и план на съдържание, функционирането им в езика и речта, реализацията на определен прагматичен потенциал в комуникацията. В тази обширна езиковедска палитра, която се обогатява през годините с многобройни научни трудове, разнообразни насоки на изследване и формулиране на теоретични концепции, се откроява феномен, който поразява със своята специфичност: нулевият езиков знак, „празният знак“, определян още като „душа, лишена от тяло“ (Бодуен

де Куртене, 1963, 312), също толкова важен поради своята функционална значимост за лингвистиката и общата семиотика, както и „материалните“, „веществени“, езикови знаци, но и изключително труден за изследване заради „сложните и причудливи съотношения между двете преплитащи се понятия – знак и нула“ (Якобсон, 1985), а и заради специфичния набор от нулеви знаци в зависимост от типологичната специфика, граматичен строй и лексикална система на всеки език.

Предвид всичко казано дотук, посветеният на знаците на „празното“ в езиковата система и прототипните им разновидности в речевото общуване в българския и руския език монографичен труд на доц. Стефка Петкова-Калева се отличава с изключителна концептуална дълбочина и мащабност.

Монографията съдържа 4 глави, в които логично и аргументирано въз основа на богата теоретична база и подбран емпиричен езиков материал авторката разкрива езиковата и речевата същност на нулевите езикови знаци, техните проекции в структурата на българския и руския език, комуникативната им значимост и прагматичен потенциал (глава 1). Изследвана е комуникативната същност на паузата в речевото общуване, нейните варианти и непрототипни словесни репрезентанти (в глава 2), както и комуникативният феномен мълчание, който се разглежда като обиграване на двете страни, изграждащи езиковия знак – значението и формата. Направена е разлика между феноменологията на мълчанието, тишината и неговоренето. Представени са прототипните разновидности на мълчанието като специфичен речев акт в междуличностната и социалната комуникация и по-специално проявленията на ритуалното мълчание като лингвокултурен феномен в българския и руския език, отбелязани са ролята на евфемизацията, неискрения и табуиран дискурс (глава 3 и 4). Библиографията на труда включва над 200 заглавия.

Приносният характер на книгата може да бъде определен в теоретичен /фундаментално-научен/ и в практико-приложен аспект.

Сред основните приноси бих посочила следните:

– Изграден е действащ модел на изследване на феномена „нулев знак“ в българския и руския език, включващ всички езикови нива: фонология, граматика /морфология и синтаксис/, семантика, т.е. системното езиково знание. Сложността на изградения модел се допълва от семиотичния подход на автора към „знака в знакова функция“, т.е. към формата, значението и функцията на самия знак, включен в семиозиса (общуването), което допълва представения модел с функционално значимите комуникативни и културни измерения и като цяло допринася за ценността на монографията като задълбочен и мащабен научен труд;

– Открити са и са анализирани десетки езикови и речеви употреби, посочени са прототипните словесни репрезентанти на комуникативните феномени, свързани с „празното“ в българския и руския език, което прави изследването достоверно и интересно;

– Проведени са сравнителни паралели на различната функционална значимост на нулевите знаци в българския и руския език, които са изключително ценни както в теоретичен аспект за развитието на българската русистика, така и в приложен - при преподаването и изучаването на съответния език като чужд;

– Някои от насоките на анализа са само набелязани, но и в недовършения си вид те са важна част от цялостната концепция и със сигурност ще послужат като стимул за нови научни изследвания и ще бъдат надградени от нови автори;

– Аналитичният подход при формирането на теоретичната основа на изследването и изключително богатата библиография са ценен принос за всеки следващ

научен труд със сходна тематика, а също биха послужили за съставяне на лекционни курсове, магистърски програми, учебници и учебни помагала;

Представените кратко основни приносни моменти характеризират рецензираните изследвания като забележителен научен труд, блестящо реализирана сложна изследователска концепция, достоверно и полезно научно знание.

Със загубата на доц. Стефка Петкова-Калева българската наука загуби вдъхновен и задълбочен изследовател, а всички ние – добър и обичан приятел и колега. Отпечатването на сборника ще запази изключителния ѝ труд и светлото ѝ име в науката.

Изказвам истинското си възхищение на колегите от Шуменския университет за редакцията и подготовката на ръкописа на сборника за печат. Благодарна съм за възможността да напиша тази рецензия и още веднъж да се докосна до прецизността на доц. Стефка Петкова-Калева като автор и да си спомня добросъщността ѝ като човек.

Неля Иванова

Професор, доктор по филология
Университет "Проф. д-р Асен Златаров" – Бургас, България
nelya_ivanova@yahoo.com